

Helsinki 11.12.2009

Opetusministeriö
Marjo Hellström
PL 29
00023 Valtioneuvosto

cc laura.makela@minedu.fi
jorma.walden@minedu.fi

Viite: Lausuntopyyntö 20.11.2009

Lausunto komission tiedonannosta Tekijänoikeus osaamistaloudessa

Viestinnän Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto komission tiedonannosta, joka koskee tekijänoikeutta osaamistaloudessa (KOM(2009) 532 lopullinen). Liitto toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Pääviestit

1. Kirjastojen ja arkistojen kokoelmien avaaminen verkkokäyttöön tekijänoikeuksia rajoittamalla veisi sisältöalan yrityksiltä edellytykset tuottaa uusia sisältötuotteita ja – palveluita kansalaisille. Painettujen kirjojen ja lehtien lainaaminen kirjastoista on aivan eri asia kuin niiden aineeton välittäminen verkossa. On line –aineisto on helppoa kopioida pysyvään käyttöön ja välittää edelleen muille verkkokäyttäjille.
2. Komission ei tule vaarantaa sisämarkkinoiden toimivuutta säätämällä uusia tekijänoikeuden rajoituksia kirjasto- ja arkistolaitoksen, etäopetuksen tai vammaisille suunnattujen ilmaispalveluiden toteuttamiseksi.
3. Julkiset palvelut on rahoitettava julkisin varoin, ei rajoittamalla oikeudenhaltijoiden oikeuksia. Uudet tekijänoikeuden rajoitukset heikentäisivät viestintäyritysten mahdollisuuksia tarjota monipuolisia viestintätuotteita ja -palveluja kansalaisille.
4. Orpoteosten käytettävyyden edistäminen on hyvä tavoite. Kehitettäessä eurooppalaista ratkaisua orpoteoksiin on otettava ehdottomasti huomioon tasapuolisen kilpailun edellytykset. Sellainen ratkaisu, jossa yksi kaupallinen toimija saisi määräysvallan orpoteoksiin, ei ole hyväksyttävä.
5. Viestinnän Keskusliitto yhtyy komission käsitykseen siitä, että käyttäjälähtöisen sisällön tekijänoikeudellinen sääntely on tässä vaiheessa ennen aikaista.

Kirjastot ja arkistot

Tiedonannon mukaan kirjastot ja arkistot haluavat helpottaa kansalaisten tiedonsaantia. Ne toivovat tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivissä¹ kirjasto- ja arkistolaitosten hyväksi säädettyjen tekijänoikeuden rajoitusten laajentamista ja muuttamista pakottaviksi.

---

¹ Direktiivi 2001/29/EY

Massadigitoinnin sallimisen ohella laitokset haluavat saattaa digitoidut kokoelmansa vapaasti saataville verkossa.

Viestinnän Keskusliitto painottaa, ettei tekijänoikeus ole koskaan rajoittanut tiedonsaantia (access to knowledge). Tekijänoikeus ei aseta esteitä tiedon liikkumiselle, sillä tekijänoikeussuoja on muodon suoja. Suojattua on se itsenäisen henkisen luomistyön tuloksena syntyvä persoonallinen muoto, johon (tieto)sisältö puetaan, ei itse sisältö. Tämä perusero on tärkeä pitää kirkkaana. Tieto itsessään on vapaasti kaikkien käytettävissä ja kuka tahansa voi luoda saman tiedon pohjalta omat tuotoksensa.

Tekijänoikeus suojaa ne panostukset, mitä tekijät ja teoksia tuotteistavat ja jakavat yritykset tekevät suojatun aineiston aikaan saamiseksi ja saattamiseksi yleisön saataville. Se, että investoinnit kohdistuvat yhä enemmän digitaalisiin tuotteisiin ja digitaalisiin välitystapoihin analogisten sijasta, ei millään lailla muuta tätä perusasetelmaa.

Julkiset kirjastot ja arkistot toimivat julkisella rahoituksella. Samoista julkisista varoista kilpailevat muut yhteiskunnalliselta kannalta tärkeinä pidetyt toiminnot, kuten terveydenhuolto, koulutus sekä lasten ja vanhusten hoivapalvelut. Kirjastoille ja arkistoille voi olla houkuttelevaa ajatella, että julkisen rahoituksen niukkuus korvattaisiin säättämällä vapaaksi tekijänoikeussuojatun aineiston massadigitointi ja välittäminen verkon kautta. Tämä olisi kuitenkin yhteiskunnan kokonaisedun kannalta äärimmäisen lyhytnäköistä. Sisältöteollisuuden perustana olevan tekijänoikeussuojan poistaminen veisi yrityksiltä edellytykset tuottaa juuri niitä aineistoja, mitä kirjastot ja arkistot hyödyntävät. Jonkin ajan kuluttua niillä ei enää olisi välitettävänä muuta kuin epäkuranttia tavaraa.

Julkisin varoin toimivat julkisen palvelun yleisradioyritykset sopivat lähettämänsä aineiston tekijänoikeuksista. Näin tulee myös kirjastojen ja arkistojen toimia ja hankkia toiminnassa tarvitsemansa oikeudet sopimusteitse. Oikeuksien rajoittaminen lainsäädännöllä ei ole kestävä ratkaisu.

Tiedonannossa todetaan, että kirjastot eivät saa ”massadigitoida” kokoelmiaan tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin nojalla, vaan digitointi edellyttää oikeuksien haltijoiden suostumusta. Tämä näkemys ei pidä paikkaansa, sillä direktiivin 5 artiklan 2 kappaleen c-kohdan nojalla jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksia, jotka mahdollistavat digitoinnin aineiston säilyttämiseksi:

2. Jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksista tai rajoituksista 2 artiklassa säädettyyn kappaleen valmistamista koskevaan oikeuteen seuraavissa tapauksissa:

c) kun kyseessä on välitöntä tai välillistä taloudellista tai kaupallista etua tavoittelemattomien yleisölle avointen kirjastojen, oppilaitosten tai museoiden taikka välitöntä tai välillistä taloudellista tai kaupallista etua tavoittelemattomien arkistojen suorittama tarkoin määritelty kappaleen valmistaminen.

Suomen tekijänoikeuslain 16 §:n mukaan kirjastot saavat valmistaa kappaleita kokoelmissaan olevista teoksista aineiston säilyttämistä ja säilyvyyden turvaamista varten. Aineiston kopiointi ei-kaupallisiin säilytystarkoituksiin ei aiheuta mainittavia markkinahäiriöitä, minkä vuoksi säännöstä ei kustantajien puolelta ole ollut syytä vastustaa.

Pelkkä digitointi aineiston säilyttämiseksi ei kuitenkaan vaikuta EU-tasolla muistiorganisaatioille riittävän, vaan tiedonannon mukaan ne haluavat saattaa kokoelmansa verkon kautta yleisön saataville.

Kirjastot ja arkistot ilmeisesti näkevät asian niin, ettei fyysisten tuotteiden lainaaminen eroa digitaalisessa muodossa olevien tuotteiden verkkovälityksestä. Näitä kahta aineiston käyttömuotoa ei kuitenkaan voi rinnastaa toisiinsa. Digitaalinen käyttö on nopeaa ja kirjastossa käymiseen verrattuna vaivatonta ja muodostuisi ennen pitkää paljon laajamittaisemmaksi kuin fyysisten tuotteiden lainaaminen. Jo pelkästään tämä aiheuttaisi kohtuuttoman markkinahäiriön sisältömarkkinoille. Verkon kautta välitetty aineisto ei lisäksi palaudu lainaajalta takaisin kirjastoon, kuten esimerkiksi painettu kirja. On line -aineisto on kopioitavissa yhdellä napinpainalluksella käyttäjän pysyvään hallintaan – ja helposti edelleen välitettäväksi.

Komission tulisi edistää sisämarkkinoiden toimivuutta eikä aikaansaada vakavia markkinahäiriöitä laajentamalla kirjasto- ja arkistotoimintaa koskevia tekijänoikeuden rajoitussäännöksiä. Kaupalliselta pohjalta tuotettuja sisältötuotteita ja -palveluja on mahdotonta myydä, jos saman aineiston saa ilmaiseksi julkisten kirjastojen ja arkistojen verkkopalvelun kautta.

Tiedonannon johtopäätös on, että komissio aikoo ensi vaiheessa edistää osapuolten keskusteluja EU-tasolla ja suositella mahdollisia ratkaisuja lisensioinnin transaktiokustannusten alentamiseksi. Esimerkkinä mainitaan oikeuksien kollektiivilisensiointi ja sopimuslisenssit.

Viestinnän Keskusliitto kannattaa keskustelujen käynnistämistä tekijänoikeudellisen ymmärtämysten lisäämiseksi ja osapuolten näkemyserojen vähentämiseksi. Lisensiointiratkaisut tulee kuitenkin jättää sopimusosapuolten väliseksi asiaksi. Oikeudenhaltijoiden oma asia on päättää, lisensoivatko he oikeutensa yksilöllisesti vai välikäsiä apunaan käyttäen.

Sopimuslisenssien osalta huomautamme, että kyseessä on tekijänoikeusjärjestöjen ulkopuolisten oikeudenhaltijoiden oikeuksia rajoittava järjestely (pakkolisenssi), jonka käyttöä rajaavat tekijänoikeusalan kansainväliset yleissopimukset.

Online-markkinoiden vasta hakiessa muotoaan komission ei pidä tehdä hätiköityjä ratkaisuja, vaan antaa markkinoiden kehittyä voimassa olevan yhteisösääntelyn pohjalta.

Orpoteokset

Orpoteoksilla tarkoitetaan tekijänoikeussuojan piirissä olevia teoksia, joiden oikeudenhaltijoita ei tunneta tai tavoiteta. Kirjastot, arkistot, yliopistot sekä jotkut jäsenvaltiot ja kaupalliset teosten käyttäjät ovat pyytäneet komissiolta sitovaa sääntelyä, jolla varmistetaan orpoteosten saaminen laillisesti käytettäväksi.

Komissio ilmoittaa selvittävänsä kysymystä orpoteoksista vuonna 2009 aloitettavassa vaikutusarvioinnissa.

Viestinnän Keskusliitto kannattaa orpoteosten käytettävyyden edistämistä. Yhdysvalloissa ns. Google Books –sovintoratkaisulla oli alun perin syntymässä hallitsematon ja yllättävä tilanne, jossa yksi kaupallinen toimija olisi käytännössä saanut määräysvallan orpoteoksiin. Eurooppalaista ratkaisua kehitettäessä tasapuolisen kilpailun näkökohdat on ehdottomasti otettava huomioon.

Opetus ja tutkimus

Tiedonannon mukaan yliopistot ovat valittaneet tieteellisten aikakausjulkaisujen lisensoinnin monimutkaisuutta sekä kalliita hintoja. Lisäksi ne ovat vaatineet etäopetusta ja tutkimusta koskevia poikkeussäännöksiä tekijänoikeussäntelyyn.

Komissio aikoo konsultoida osapuolia tieteellisiä aikakausjulkaisuja koskevien hyvien käytänteiden aikaansaamiseksi. Lisäksi komissio harkitsee etäopetusta koskevia lisätoimenpiteitä, niitä kuitenkin tarkemmin yksilöimättä.

Viestinnän Keskusliitto korostaa, että tieteelliset aikakausjulkaisut ovat monilla tieteen aloilla erittäin kalliita tuottaa. Se, että yliopistot haluaisivat ohjata julkaisuihin käyttämiään varoja muihin tarkoituksiin, ei ole asiallinen peruste säätää uusia poikkeuksia tekijänoikeussäännöksiin.

Etäopetuksen osalta viittaamme näkökohtiin, jotka olemme tuoneet esille edellä kirjastojen osalta. Kustantajien panostukset sähköisiin oppimateriaaleihin valuisivat hukkaan, jos aineistot avattaisiin vapaasti käytettäviksi etäopetusmateriaaleiksi lainsäädännöllisillä pakkoratkaisuilla. Etenkin Suomen kaltaisella pienellä markkina-alueella on tärkeää, että lisensointiratkaisut syntyvät tekijänoikeuksien, ei tekijänoikeuden rajoitusten pohjalta.

Aisti- ja toimintarajoitteiset henkilöt

Tiedonannon mukaan erityisesti näkövammaisten järjestöt ovat toivoneet standardoituja ja pakollisia EU-tason rajoitussäännöksiä, jotka mahdollistavat teosten saatavuuden vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden käyttöön.

Komissio aikoo ensi vaiheessa järjestää asianosaisten foorumin, jossa asiaa käsitellään eri näkökulmista sekä kartoitetaan mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja. Tämän jälkeen komissio arvioi, tarvitaanko muita toimenpiteitä.

Viestinnän Keskusliitto viittaa opetusministeriölle 16.11.2009 antamaansa lausuntoon, joka koskee sopimusehdotusta näkövammaisten hyväksi tehtävistä poikkeuksista tekijänoikeuslainsäädäntöön.

Liiton mielestä lukemis- ja kuulemisesteisten henkilöiden yhdenvertaisuus tiedonvälityksessä on yhteiskunnallisesti kannatettava päämäärä. Siltä osin kuin yhdenvertaisuus ei toteudu markkinaehtoisesti, se kuuluu julkiseen palveluun. Julkiset palvelut on rahoitettava julkisin varoin.

Tekijänoikeuksien rajoittaminen on väärä keino edistää aisti- ja toimintarajoitteisten henkilöiden tiedonsaantia. Rajoituksilla heikennettäisiin viestintäyritysten mahdollisuuksia tarjota monipuolisia viestintäpalveluja kansalaisille.

Käyttäjälähtöinen sisältö

Komissio toteaa tiedonannossa, että käyttäjälähtöisen sisällön (user-created content) sääntely vaikuttaa ennaikaiselta. Komissio selvittää asiaa tarkemmin tavoitteena helpommat, edullisemmat ja käyttäjäystävälliset lisensointiratkaisut amatöörikäyttäjille.

Viestinnän Keskusliitto yhtyy käsitykseen siitä, että käyttäjälähtöistä sisältöä on liian aikaista ryhtyä tavalla tai toisella sääntelemään EU-tasolla. Voimassa oleva sääntely ja siihen sisältyvä teosten sallittu vapaa muunteluoikeus ottavat joustavasti huomioon olemassa olevan aineiston hyödyntämismahdollisuudet käyttäjien omiin luoviin tarpeisiin.

Viestinnän Keskusliitto ry

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja

Viestinnän Keskusliitto on joukkoviestintäalan ja graafisen teollisuuden kattojärjestö, joka edistää toimialan yleisiä toimintaedellytyksiä tavoitteenaan turvata monipuoliset viestintäpalvelut suomalaisille. Viestinnän Keskusliitto edustaa noin 800 yritystä ja yhteisöä, jotka työllistävät noin 25.000 henkilöä. Edustettujen yritysten osuus joukkoviestintämarkkinoista on noin 80 %. Keskusliiton jäseniä ovat Aikakauslehtien Liitto, Graafinen Teollisuus, Sanomalehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen Radioiden Liitto ja Suomen Televisioiden Liitto.

Lisätietoja lausuntoon liittyen antavat tarvittaessa:

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja
hakan.gabrielsson@vkl.fi
puhelin 09 2287 7304
matkapuhelin 050 558 1048

Satu Kangas
johtaja, lakiasiat ja viestintäpolitiikka
satu.kangas@vkl.fi
puhelin 09 2287 7305
matkapuhelin 050 433 7250